

hátralévő feladat csak hosszú és fárad-
ságos munkával oldható meg. Különbösen
áll ez az életrajzirodalomra. Ezért fok-
zottabb jelentőséget kell tulajdonítanunk
minden olyan munkának, amely tudomá-
nyos módszerrel valamely történeli
személy életrajzát adja. Kétszeres örömmel
fogadjuk, ha a szabadságharcban
szereplők valamelyikéről szól a munka,
mint Sziklay könyve is.

Sziklay Lászlónak ez a tanulmánya
kétségtelenül jelentékenyen hozzájárul a
nemzetiségi probléma komplexumának
világos, igazságos és részrehajlatlan tör-
téneti megvilágításához és egyben jelentős
figyelmeztetés azokra az adósságokra,
amelyeket a magyar történetíróda-
lomnak le kell rólnia nemcsak a szlovákok,
hanem többi nemzetiségeink felé is.

BANKUTI IMRE

PAUSZTOVSKIJ: KARA BUGAZ.
(Uj Magyar Könyvkiadó.)

Az író elvezet bennünket a Kaspi-
tenger vidékére, hol a rejtelmes Kara
Bugaz öböl fekszik, s amelyet a hajók
nagy ivben, messze elkerülnék. Az öböl
sivatag környékezi, mely alatt köölaj,
szén s egyéb nyersanyag rejtőzik mér-
hetetlen mennyiségben. Maga az öböl
is a természet csodálatos vegyi ipar-
telepe: minden télen hatalmas tömeg-
ben csapódik ki az öböl vizéből a mi-
rabilit, ez a fontos nyersanyag, melyet
üvegkiszítésre használnak. Ezt meséli
el az író ebben a könyvében, s végig-
vezeti az olvasót az öböl történetén:
Zserebcov hadnagytól, Karelintől, az
öböl első kutatóitól kezdve egészen ad-
dig, amíg a szovjet kormány végre be-
hatóan foglalkozik az öböl s környéké-
nek hatalmas vegyi kombináltá váló át-
alakításának tervével. Az író könyvében
módot talál arra, hogy bemutassa az
Októberi Forradalom pillanatfelvétél-
szerű epizódjait; a nomád turkmenek
életét, s bemutassa: hogyan küzd a
szovjet ember a természettel, az ottani
népek maradi gondolkodásmódjával, ho-
gyan dolgoznak azon, hogy hazájukat
felvirágoztassák. És az egyes típusok,
melyek a szovjet ember hű képét ad-
ják: Miller, akit a denikinisták kegyet-
lenkedései nem tudtak megtörni, vagy
Horobryh mérnök, aki, ha egyszer va-
lamibe belefogott, addig nem hagyta
abba, míg feladatát jól el nem végezte.
Vagy ott van Barily, aki a nép fel-
világosításán fáradozott, ezek mind-
mind az igazi embertípusok, akik nem

törődnek a nehézségekkel és az ember-
telen viszonyok között is elvégzik be-
csületes munkájukat.

Az optimista realizmus könyve ez,
hol az író azzal fejezi be regényét: ho-
gyan képzei el Kara Bugaz sorsát egy
vegyeszlány, egy mérnök s egy ün-
dő. A fordítás Fedor János munkája.

KORONGI MIKLÓS

MÉREI GYULA: MEZŐGAZDASÁG
ÉS AGRÁRTÁRSADALOM MAGYAR-
ORSZÁGON 1790—1848. (Keleuturópai
Tudományos Intézet.)

Örvendetes, hogy 48 ünneplése nem
merül ki üres frázisokban, hanem a ma-
gyar tudományosság alapos kutatómun-
kával derít fényt a 48 körüli esemé-
nyekre s ezzel ünnepli legméltóbban a
száz évvel ezelőtti magyar átalakulást.
Történelmünknek legizgatóbb korszaka
épp a 48-at megelőző — a maihoz any-
nyiban hasonló — néhány évtized: a
reformkor. Ennek a kornak megértésé-
hez ad kitűnő megalapozást ez a könyv,
s e könyv megjelenése óta — s ez ör-
vendetes másodsor! — több fiatal tör-
ténéskutatóknak, *Spira Györgynek*,
Stern Pálnak, *S. Sándor Pálnak*, *P. Zsig-
mond Pálnak* a *Válóság* és a *Társadalmi
Szemle* hasábjain megjelent gazdaság-
és társadalomtörténeti analízisei. Vala-
mennyi mű, így az ismertetendő is, ki-
tűnően mutat rá a magyar feudalizmus
kialakulására és nehézségeire; a nagy-
birtokok kialakulására; hagyományos
robotmunkára támaszkodó parasztgaz-
dálkodású termelésre; az ezzel ellen-
tétben kifejlődő kapitalista birtokkeze-
lésre; az ezt lehetővé tevő gabona- és
gyapjúkonjunktúrára. Ezekből a gazda-
sági tényekből kitűnően kielemezhető a
társadalomképző erők, ezekből a poli-
tikai gondolkodás két alapvető formája:
a haladás és maradás. A bomló feuda-
lizmus társadalmi is plasztikusan vető-
dik elénk: a hagyományosan gondol-
kodó feudális nagy- és középbirtokosok,
a kapitalista átalakulás haladó főuri hí-
vei, a ténkrementő kismenesség, és a
zselléresedő jobbágyosság. A képet kitű-
nően jelzi az „ideológiai fölépítmény”-
nek tekinthető törvényhozás: a reform-
országgyűléseknek a jobbágykérdésben
hozott, a maguk jellegzetes felemássá-
gukkal, javítani akaró s mégis rosszabbat
okozó, toldozó-foltozó határozatait.

Ugyanekkor általános érvényű társa-
dalomfejlődési elvek is elvonhatók ebből

a részletes elemzésből. Méltán kifogásolja Mérei egyik kritikusja, hogy a feudalizmus bomlásának nem *alapvető* oka a gabonakonjunktúra, hisz ez azt jelentené, hogy e nélkül nem bomlott volna föl ez a társadalomforma. Másfelől *Spira György* vulgármarxizmusnak bélyegzi azt az egyszerezű fölfogást, amely a népszaporodás mechanizmusában látja a társadalmat mozgató erőt. Mindkettő azt jelentené, hogy a hűberti rend bomlása nem a társadalmi rendben eleve *bennrejlő*, de csak egyre következetesebben érvényesülésekor kiéleződő immanens ellentmondásokra, hanem valami véletlenszerű, *külső* okokra vezethető vissza. E kor gazdaság- és társadalomtörténete azonban különösen igazolja, hogy sem a gabonakonjunktúra, sem a túlnépesedés nem önmagában oka, *causa efficiens*e e társadalom bomlásának, hanem ezek is okozatai, *effectusai* az önmagában bonyolulttan bezáruló, állandó kölcsönhatásban lévő *circulus vitiosus*nak. *Ebből bármelyiket kiragadni: crőszágtétel a multon.*

PÉTER LÁSZLÓ

MOLNÁR ANTAL: BARTÓK MŰVÉSZETE. (Rózsavölgyi.)

Az illusztris zeneesztéta egy kis Bartók-kötettel lepte meg a zenei kérdések iránt érdeklődő közönséget a Bartók zenei emlékversenyek megrendezése alkalmával. A szerző számára minden bizonnyal némi elégtételt jelent, hogy könyve a Bartók-ünnepségekkel egy időben jelent meg, mert ő is azok közé a néhányak közé tartozik, akik már harminc évvel ezelőtt hirdették Bartók jelentőségét s akik fölismerésükkel akkor szinte egyedül álltak. Azóta az események, a fejlődés fényesen igazolták őket. Ma már világosan látjuk: Bartók messze megelőzte korát s népünk, közizlésünk a megváltozott politikai és társadalmi körülmények közepette lassan már fejlődik nagy fia után.

Molnár Antal nem vezet bennünket végig egységesen a nagy mester életművén, kissé mozaikszerű. Első fejezetében Bartók zenei jellemrajzát adja. Életművét három alkotóperiódusra osztja fel: utóromantikából indul el, majd szembe fordul vele s így jut saját zenei egyéniségéhez, az igazi bartóki zeneyelv megkonstruálásáig. Ez a zeneyelv „szembeáll az unottra hajszolt dur és moll hangnemiséggel, kibontja egy szabadabb

és másféle kötöttségű hangnemrendszer szálait.” (19. old.)

A szerző igen jelentékeny tényezőként ismeri el Bartók, de a világ zenéjében is a népzenei inspirációt: „... az egész *sonetörténet fölfűzhető a népzenei hűdés fonálán...*” — állapítja meg (39. old.). De ez a népi inspiráció nem a harmincas évek romanlikus népieskedése, hanem tudatos hatáskeresés, és őszinte realizmus: nem szublimálja, nem szépíti, hanem úgy fogadja a népet érenyeivel és hibáival együtt, amilyen. A szerző könyvének terjedelméhez képest viszonylag bőségesen alkalmazza a szociológiai szemléletmódot is, igen eredetiek s találóak azok a megállapításai, amelyeket a kényelmes polgári társadalom Bartók-iszonyával szemben tesz.

Könyvének második fejezetében „az új magyar zene két állócsillagát”, *Bartókot és Kodályt* veti össze s von köztük találó párhuzamot.

Műve utolsó részében néhány Bartók-emléket, egy-két kevésbé ismert eseményt, epizódot elevénít fel a nagy mester életéből. Különösen fontosak ezek a közlések, ha Bartók *politikai fölfogását* akarjuk szemügyre venni. Néhány személyes Bartók-emléket is közöl azokból az időkől, amikor mint tanítvány volt kapcsolatban Bartókkal.

E három sikerült fejezetből ha nem is rendszeres, de Bartók egyéniségét elég híven ükröző képet kap az olvasó. Azt azonban nem értjük, miért dokumentálta a szerző Bartókkal kapcsolatosan a magyar geniusz nagyságát azzal, hogy — könyvének tárgyához illően — oldalakon át sorol fel magyar feltalálókat éppen a természettudományok és a technika világából? Szép így együtt látnunk kiváló tudósaink s feltalálóink neveit, de ezt a felsorolást szívesebben látnók másutt, mint ebben a kiterjedelmű Bartók-monográfiában. Bartók szelleme — épp a közelmúltban lezajló s világviszonylatban is jelentékeny zenei versenyek után már nem szorul arra, hogy nagyságát ilyen hivatkozásokkal támasszuk alá.

A könyv olvasását kissé megnehezíti a szerző néhány bonyolult s többértelmű kifejezése. Nem tudni pl., hogy milyen értelemben használja az erkölcsöt. Bartók fiatalkori műveiről azt írja, hogy „az *erkölcsi nagyság iskolája*”. Másik helyen „*normális ösztönről*” beszél.

E két szerény hozzáízés azonban